

POŽADAVKY EVROPSKÉ UNIE NA POJISTITELNOST ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU NA ŽIVOTNÍM PROSTŘEDÍ

E. Vávrová

Došlo: 18. června 2009

Abstract

VÁVROVÁ, E.: *EU approach to the insurability of the liability for damage to the natural environment*. Acta univ. agric. et silvic. Mendel. Brun., 2009, LVII, No. 6, pp. 369–376

This paper proposes an analysis of the possible means for eliminating risks due to liability for environmental damage caused by the actions of an operator whose activities potentially threaten the natural environment and may cause biodiversity damage. Risks are assessed with regard to risk insurability criteria for potential damage to the natural environment. The importance of risk management is stressed in the new form known as Enterprise Risk Management. Risk management is becoming increasingly important as part of the Solvency II concept, currently in preparation by European Commission, whose first and second pillars accent risk management in financial institutions and consistent quantification of existing, hidden and potential risks.

This paper focuses on an analysis of specific presumptions about the insurability of risk as concerns environmental insurance. The paper was written as part of research project MSM 6215648904, carried out by the Faculty of Business and Economics, under the name "The Czech Republic in the processes of integration and globalization, and the development of the agriculture and service sector in the new conditions of the integrated European market", following the goals and methodology of the research project.

environment, insurer, insurance market, environmental insurance, insurability, liability insurance

Stěžejním záměrem této práce je prezentace poznatků získaných při rozboru možných způsobů eliminace rizik v případě odpovědnosti za škodu na životním prostředí způsobenou činností provozovatele, jehož aktivita potenciálně ohrožuje životní prostředí a může zapříčinit i ekologickou újmu. Rizika jsou posuzována se zřetelem na kritéria pojistitelnosti rizik možných škod na životním prostředí. Je zdůrazněn význam risk managementu, v sofistikovanější podobě označovaného jako Enterprise Risk Management. Řízení rizik nabývá na významu právě se v současnosti připravovaným konceptem Solvency II, jehož první i druhý pilíř akcentují řízení rizik ve finančních institucích a důslednou kvantifikaci zjevných, skrytých i potenciálních rizik.

Předkládaný vědecký příspěvek je tematicky zaměřen na analýzu specifických předpokladů pojistitelnosti rizik při environmentálním pojištění. V příspěvku jsou publikovány dílčí výsledky dosažené

v rámci výzkumného záměru MSM 6215648904/ výzkumný směr 02 s názvem „Hlavní tendence ve vývoji konkurenčního prostředí v podmínkách integračních a globalizačních procesů a adaptace podnikatelských subjektů na nové podmínky integrovaného trhu“, v návaznosti na cíle a metodiku řešení daného výzkumného záměru.

V dubnu 2004 byla přijata Směrnice o odpovědnosti za škodu na životním prostředí a její nápravě (*Environmental Liability Directive*) č. 2004/35/EC. Evropské pojišťovnictví se aktivně účastní transpozičního procesu směrnice do národní legislativy členských zemí Evropské unie. Základním principem směrnice je princip „znečišťovatel platí“ (*z angl. polluter-pays-principle*). Provozovatel, jehož činnost způsobila environmentální škodu nebo bezprostřední hrozbu škody, je za takovouto škodu finančně odpovědný. Tato odpovědnost je objektivní. Objektivní odpovědnost je odpovědností za výsledek, vzniká

bez ohledu na zavinění či nezavinění, na rozdíl od odpovědnosti subjektivní. CEA¹ přivítala přijetí této směrnice. V současné době neexistuje vyvinutý trh pojištění odpovědnosti za škodu na životním prostředí. Pojišťovací průmysl může nabídnout pojištění jen části toho, co vyžaduje směrnice v podobě nákladů na sanaci půdy a vodstva, přičemž ekologickou újmu² je velice obtížné spolehlivě vyčíslit.

MATERIÁL A METODY

Základním dokumentem, kterým se od dubna 2004 řídí odpovědnost za škodu na životním prostředí v Evropské unii, je Směrnice o odpovědnosti za škodu na životním prostředí a její nápravě č. 2004/35/EC (*Environmental Liability Directive*). Byla doplněna dalším předpisem č. 2006/21/EC. Hlavním účelem legislativy bylo zabezpečit, aby původce škody uhradil veškeré náklady na odstranění následků. Když dojde ke škodě na životním prostředí, provozovatel musí provést opatření k rehabilitaci, náhradě a regeneraci poškozených přírodních zdrojů. Rozlišuje se primární náhrada, která vrací poškozené přírodní zdroje do jejich původních podmínek, dále komplementární náhrada jakožto kompenzace v případě, že primární náhrada neposkytl dostatečné odškodnění, a konečně případná kompenzační náhrada – kompenzace dočasné ztráty přírodních podmínek.

Environmentální pojištění se začíná objevovat ve vyspělých zemích koncem 80. let. V Evropské unii je uplatňováno v každé členské zemi. Zavedení environmentálního pojištění bylo jednou z implikací podmínek pro vstup České republiky do Evropské unie. Ve státní politice životního prostředí České republiky ve střednědobém horizontu v letech 1999–2004 byla podpora rozvoje environmentálního pojištění uváděna dokonce jako prioritní úkol.

Odpovědnost podle Směrnice č. 2004/35/EC se skládá ze dvou složek: ze striktní odpovědnosti pro specifické rizikové aktivity, které se definují v rámci schvalovacího řízení IPPC (*Integrated Pollution Prevention and Control*), což je podmínkou pro získání povolení k provozování zařízení. Druhou složkou je odpovědnost vázaná k určité profesní chybě.

Pokud k poškození životního prostředí ještě nedošlo, ale je reálná vážná hrozba, provozovatel musí neodkladně přistoupit k předem určeným preventivním opatřením (v souladu s GOODSTEIN, 2008). Když ke škodě na životním prostředí došlo, provozovatel musí provést opatření k rehabilitaci, náhradě a regeneraci poškozených přírodních zdrojů. Rozlišuje se primární náhrada, která vrací poškozené přírodní zdroje do jejich původních podmínek, dále komplementární náhrada jakožto kompenzace

v případě, že primární náhrada neposkytl dostatečné odškodnění, a konečně případná kompenzační náhrada – kompenzace dočasné ztráty přírodních podmínek (viz JANATA, 2007).

Evropský výbor pojistitelů CEA publikoval tři zprávy v posledních třech letech týkající se Směrnice Evropské unie č. 2004/35/EC *Environmental Liability Directive* a dopadů její transpozice do legislativy členských zemí Evropské unie. První report (viz CEA, 2007) s názvem „Bílá kniha CEA o pojistitelnosti odpovědnosti za škodu na životním prostředí“ v lednu 2007 se zaměřil na otázky spojené s problematikou transpozice Směrnice, zatímco druhá zpráva (CEA, 2008) v únoru 2008 rozebírala pojistná řešení a kritéria, která pojistitelé zohledňují při transferu rizika v rámci pojištění odpovědnosti za škodu na životním prostředí.

Třetí zpráva nazvaná „*Navigating the Environmental Liability Directive*“ z dubna 2009 provádí rozbor výsledků a závěrů spojených s nejnovějším vývojem v těchto otázkách k řešení (více viz CEA, 2009):

- transpozice Směrnice, která pokračovala i po stanovení lhůt 30. dubna 2007,
- problémy pojišťování v návaznosti na transpozici Směrnice,
- vznik a vývoj environmentálního pojištění na trzích některých členských států,
- výběr pojistitelného rizika a kvantifikace čili ohodnocení rizika,
- rozvoj nových postupů při řízení likvidace pojistných událostí,
- spolupráce s kompetentními dozorčími orgány.

VÝSLEDKY A DISKUSE

V současné době v Evropské unii existují v rámci obecné odpovědnosti pojistné produkty, které pokrývají částečně některé prvky Směrnice, přičemž se jedná o pojištění odpovědnosti za škodu na životním prostředí nastalé v důsledku nenadálé, neočekávané a nekontrolovatelné havarijní události, kde nároky na náhradu škody jsou založeny na občanském právu. Jakmile bude znám konečný rozsah legislativy, umožní to pojišťovníctví začít s přípravou odpovídajících pojistných produktů. Jedním z předpokladů pojistitelnosti rizik je právní jasnost, srozumitelnost, jednoznačnost a ustálené právní prostředí. Jen za tohoto právního stavu budou pojistitelé přesně vědět, za jakých podmínek budou vyváženi, aby uhradili nárok na náhradu škody a v jaké výši. Evropské pojišťovny využijí svých zkušeností a know how z dosavadních pojištění odpovědnosti za škodu na životním prostředí a vyvinou produkty vycházející vstříc Směrnici, včetně nároků na náhradu škody podle veřejného práva a kryjící nový

1 CEA (*Comité Européen des Assurances*) – Evropský výbor pro pojišťovníctví, tj. federace národních asociací pojistitelů z 31 evropských zemí.

2 Ekologická újma (*biodiversity damage*) je definovaná jako ztráta nebo oslabení funkcí ekosystémů oslabením jejich složek.

typ škody na životním prostředí samotným, tzv. ekologickou újmu (*biodiversity damage*), jakož i náklady na prevenci této škody a na její nápravu.

Vyhodnocení rizika a jeho kvantifikace v peněžních jednotkách je dalším z předpokladů pojistitelnosti rizik. Mezi zásadní předpoklady pojistitelnosti patří nahodilost a ochota alespoň jednoho nebo několika pojistitelů na trhu nabízet dané pojištění jakožto finanční službu a další kritéria. Pouze škodní události, jež jsou nahodilé a jejichž riziko lze kvantifikovat, mohou být pojistitelné. Pro pojistitele je zásadní mít k dispozici údaje o těchto událostech, o jejich výskytu, četnosti, rozsahu a závažnosti proto, aby bylo možné kalkulovat odpovídající pojistné pro pojištění těchto rizik. Nejzávažnějším rizikem pro pojišťovny jsou nepředvídatelné nároky na náhradu škody vyplývající ze změn legislativního prostředí s retroaktivními účinky nebo z vývoje techniky a lidského poznání (ZIKÁN, 2007).

Jestliže má být docíleno pojistitelnosti podle požadavků Směrnice, pojistitelé a jejich zajišťovny musejí mít možnost kontroly nad vzneseným nárokem na náhradu ekologické újmy, nad způsobem její nápravy a nad průběhem nákladů s nápravou spojených. Pochopitelně kromě pojistitelů i další případní poskytovatelé finančního zajištění musejí být zapojeni do rozhodovacího procesu ohledně použitých metod nápravy ekologické újmy.

Směrnice stanoví tři stupně nápravy ekologické újmy:

1. primární – navrácení poškozených přírodních zdrojů nebo jejich zhoršené funkce do základního stavu nebo směrem k tomuto stavu (*baseline conditions*)
2. doplňkovou (komplementární)
3. vyrovnávací (kompenzační).

Z hlediska pojistitelnosti je vysoce problematická, v současnosti prakticky nepojistitelná vyrovnávací či kompenzační náprava, protože její podstatou je vyrovnat přechodné ztráty přírodních zdrojů a funkcí čekajících na obnovu. Toto vyrovnání je složeno z dalších zlepšení chráněných přírodních stanovišť a druhů nebo vody buď na poškozené lokalitě nebo na náhradní lokalitě. Problematická pojistitelnosti je dána skutečností, že se jedná o zlepšení, jdoucí nad rámec „*baseline conditions*“ z rozhodnutí orgánů veřejné správy. Jde o to, že pojišťovnictví nemá jako prvotní cíl zlepšovat či zhodnocovat stav věcí po nastalé pojistné události, ale nahrazovat materiální škodu, újmu na zdraví či ztracený užitek. Vyrovnávací náprava představuje tudíž nový typ kompenzace, se kterým nejsou zkušenosti a chybější spolehlivá statistická data všem zúčastněným stranám – veřejné správě, provozovatelům i pojistitelům.

Dalším kritickým bodem jsou přeshraniční ekologické újmy, kde zůstává řada problémů nedořešených:

- Jaký režim odpovědnosti se použije pro nastalou ekologickou újmu?
- Jaký orgán bude pro řešení újmy příslušný?
- Který orgán rozhodne o volbě příslušného druhu nápravy ekologické újmy?
- Jaké jsou normy v sousední zemi, resp. jaké jsou požadovány „*baseline conditions*“ pro poškozené lokality?

Dořešení těchto otázek je důležité pro tvorbu pojistných produktů určených nadnárodním společenstvem majícím závody rovněž v jiných členských zemích Evropské unie. Pro Českou republiku, která se nachází na evropském rozvodí, má toto zásadní význam.

Před evropskými pojišťovnami stojí nyní úkol, jak v úzké spolupráci s příslušnými orgány veřejné správy zajistit metody kvantifikace škody na životním prostředí v peněžních jednotkách, stejně jako hledání způsobů a technik, jak napravit ekologickou újmu při respektování pravidla dosažení optimálního účinku při minimalizaci nákladů. Dále jde o to, aby se z trhu výběrového³ pro úzký okruh zájemců o pojištění stal standardní trh, kde všichni provozovatelé bez rozdílu velikosti budou mít možnost výběru pojistných produktů, které budou schopny uspokojit jejich individuální potřeby a v jejich rámci si budou moci koupit pojistnou ochranu za přijatelnou cenu. Za tím účelem se pojistitelé musejí naučit kalkulovat pojistné v takovém objemu, aby veškeré inkasované pojistné od všech klientů bylo dostatečné k výplatě náhrad škod, jež utrpěli pojištění, a samozřejmě aby bylo dostatečné pokrytí nákladů a zisku pojišťovny.

Proto každý pojistitel si musí umět udělat reálný a spolehlivý odhad možných náhrad škod v delším časovém horizontu, musí být schopen stanovit pravděpodobnost výskytu škod a rovněž musí předvídat rozsah a závažnost škody v peněžním vyjádření. Pojistitelé se musí naučit novému vyhodnocení rizik z pohledu ekologické újmy. Upisovatel rizika musí být schopen rozlišovat environmentální riziko pro přijetí rozhodnutí o jeho akceptaci do pojištění a stanovit, za jakých podmínek ho bude akceptovat. Upisovatelé budou požadovat o pojišťovaném provozovateli řadu informací jako je povaha provozní činnosti, množství a nebezpečnost skladovaných látek, charakter okolí závodu, možné způsoby úniku látek z provozu, historie dosavadních škod. Důležité je i zhodnocení současného znečištění lokality a okolí za účelem možnosti oddělení staré ekologické zátěže a případných nových škod a získání informací o „*baseline conditions*“.

Proto se řízení rizik (*Risk Management*) dostane do popředí zájmu provozovatelů environmen-

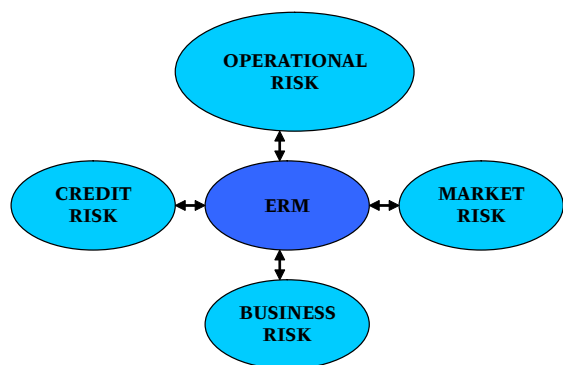
3 Výběrový trh označujeme jako „*niche*“ a tento je v případě environmentálního pojištění potřeba změnit na „*mainstream*“.

tálního pojištění, a to podstatně více než u jiných druhů pojištění. Experti pojišťoven budou hodnotit vnější signály, kterými se zpravidla vyznačuje kvalitně řízený podnik, protože ten je zárukou odpovědného přístupu k riziku, jak uvádí ZIKÁN (2007). Pojistitelé budou vyžadovat zvláště informace o:

- kvalitě systému řízení rizik a kompetenci příslušných osob, které za řízení rizika odpovídají,
- souladu mezi všemi předpisy, normami a zákony,
- historii hodnocení rizik a pochopení zvláštností environmentálních rizik společně s plány jejich minimalizace,
- zavádění systémů řízení jako je např. EMAS nebo ISO 14000,
- pravidelných auditů rizik i o plnění nápravných opatření při zjištění nedostatků,
- finanční stabilitě organizace – podnik musí prosperovat, jinak by v nouzi mohl šetřit na systému řízení rizik a omezovat investice do ochrany a prevence před možnými environmentálními škodami,
- pravidelném a soustavném vzdělávání zaměstnanců,
- krizových plánech a postupech včetně určení podrobné odpovědnosti konkrétních osob,
- odpovídající údržbě a testování provozních zařízení v rámci předcházení potenciální environmentální havárie.

Rozbor jednotlivých součástí celkového procesu risk managementu je podrobně popsán v řadě publikací, např. REJDA (1995) nebo VAUGHAN, VAUGHAN (2008). Jeden z klíčových materiálů popisuje PULCHART (2005). Jde o Risk Management Standard, který je obecně uznávaným základním dokumentem procesu řízení rizik. Tento základní proces korporátního řízení rizik se poté např. ve finanční instituci rozkládá do jednotlivých oblastí rizik, s kterými daná společnost přichází do styku. Zjednodušeně jej lze ilustrovat pomocí následujícího schématu na Obr. 1.

Dobrý systém řízení rizik se zaměřuje na identifikaci a řešení rizik, jeho cílem je přidat maximální přidanou hodnotu ke všem činnostem firmy. Zajiš-

1: Schéma Enterprise Risk Managementu ve finanční instituci
Zdroj: upraveno dle PULCHART (2005)

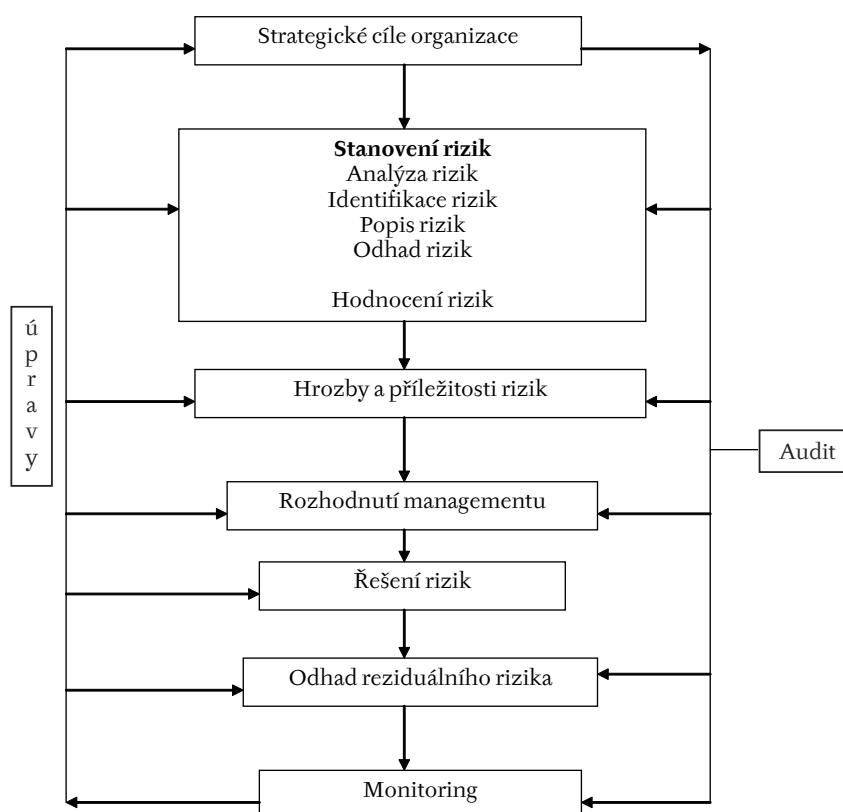
tuje dokumentaci potenciálních pozitivních i negativních důsledků všech faktorů, jež mohou ovlivnit provozovatele, zvyšuje pravděpodobnost úspěchu, redukuje pravděpodobnost selhání a nejistotu dosažení cílů společnosti. Do popředí se dostává koncepce sofistikovaného risk managementu a jeho modelování. Systém řízení rizik funguje na různých úrovních řízení, především na pozici risk manažera nebo CRO (*Chief Risk Officer*). Pouze v některých případech ale systém risk managementu dané společnosti skutečně naplňuje očekávání a je součástí strategického rozhodování vrcholového vedení.

Přítom systém řízení rizik by měl být integrován do prostředí organizace v podobě účinných zásad a programů, za nimiž stojí nejvyšší vedení. Musí být schopen převést strategii do taktických a operačních cílů a musí vymezovat úkoly a povinnosti jednotlivých vedoucích a zaměstnanců odpovědných za řízení rizik. Dobrý systém řízení rizik podporuje odpovědnost, měření výkonnosti a odměňování a zajišťuje tak akceschopnost na všech úrovních. Výsledky zavedení systému kvalitních finančních kontrol, revize nabízených produktů, interních administrativních procesů i řízení aktiv a pasiv mohou poté vést ke snížení požadavků na kapitálovou vybavenost a získání konkurenční tržní výhody, budování kvalitní distribuce a posilování dobrého jména firmy.

Modelování risk managementu obecně je výhodné na základě sofistikovaného korporátního řízení rizik, tedy ERM. V první řadě je třeba si uvědomit, že risk management je trvalý proces, součást řízení společnosti a její strategie. Jednotliví autoři uvádějí strukturu risk managementu mírně odlišně, ale v principu se jedná o tyto základní prvky procesu, tak jak je uvádím v Obr. 2.

Enterprise risk management se postupně stává standardní součástí řízení firem, především u velkých finančních institucí je obligatorní součástí řízení rizik. Risk management u pojišťoven i zajišťoven byl prováděn velmi kvalitně, přesto však postrádal celofiremní koordinaci a propojení. Zaměřoval se především na proces minimalizace dopadu potenciální realizace rizik a postrádal nedílnou součást, a to zaměření na využití příležitostí. Nyní risk management v sofistikované podobě ERM nabývá na významu v souvislosti s prvním i druhým pilířem konceptu Solvency II, kde je daleko důrazněji akcentován systematický a komplexní přístup k řízení rizik (více viz KAŠPAROVSKÁ, VÁVROVÁ; 2007).

Odpovědnost za škodu na životním prostředí se v České republice řídí především ustanoveními občanského zákoníku (§ 42 a násl.). Do této problematiky zasahuje řada předpisů z oblasti práva životního prostředí. Významně se odpovědnosti za škodu na životním prostředí dotýká zákon č. 353/1999 Sb., o prevenci závažných havárií, ve znění novely č. 59/2006 Sb., který obsahuje ustanovení o povinnosti pojištění škod způsobených třetím stranám, včetně škod na životním prostředí. Podniky, na které se tento zákon vztahuje, jsou zařazeny do třídy

2: Základní prvky procesu enterprise risk managementu
Zdroj: model na základě PULCHART (2005)

A nebo B. Ze zákona je pro ně dána povinnost vypracovat bezpečnostní dokumentaci v podobě bezpečnostní zprávy pro třídu B a bezpečnostní studie pro třídu A. Ve lhůtě do 100 dnů od schválení této dokumentace příslušným krajským úřadem je provozovatel povinen uzavřít pojištění odpovědnosti za škodu, kterou by potenciální havárie způsobila třetím subjektům. Do 30 dnů od uzavření pojistné smlouvy provozovatel musí kopii tohoto dokumentu předložit krajskému úřadu.

Škála potenciálních příčin škod na životním prostředí je velmi rozmanitá, od výbuchu či úniku nebezpečných látek až po staré ekologické zátěže, které je potřeba dodatečně zlikvidovat. Kromě toho existuje značný počet škod, které se vyčíslit nedají a nelze podnikatelský subjekt ani pojistit. Samotné pojištění odpovědnosti za škodu v důsledku závažné havárie pak tvoří jen jednu konkrétní výše environmentálního pojištění.

Definice závažné havárie dle zákona č. 59/2006 Sb.: „Mimořádná, částečně nebo zcela neovladatelná, časově a prostorově ohraničená událost (např. závažný únik, požár, či výbuch), která vznikla nebo jejíž vznik bezprostředně hrozí v souvislosti s užíváním objektu nebo zařízení, v němž je nebezpečná látka vyráběna, zpracovávána, používána, přepravována nebo skladována, a vedoucí k vážnému dopadu na životy a zdraví lidí, hospodářských zvířat a životní prostředí nebo k újmě na majetku.“

Havárie je náhlou negativní nahodilou událostí a může mít za následek i zranění až ztráty na živo-

tech. Ta nebezpečí, která mohou takovou škodu či zranění za hranicemi objektu způsobit, označujeme jako „major hazards“.

Pojistný trh environmentálního pojištění je v České republice poměrně nový a produkty tohoto pojištění jsou k dispozici až od 90. let 20. století. Společnosti, které se v rámci platné legislativy musí pojistit, mají v podstatě dvě možnosti: pojištění nabízené na českém pojistném trhu a pojištění nabízené na evropském pojistném trhu čili v rámci jednotného pojistného trhu Evropské unie.

V České republice je pojištění odpovědnosti za škodu vzniklou v důsledku závažné havárie obligatorně požadováno na základě zákona č. 59/2006 Sb. Existuje seznam všech provozovatelů, kteří jsou povinni toto pojištění sjednat. Podle množství přítomných nebezpečných látek jsou provozovatelé rozděleni do třídy A a třídy B. Skupina provozovatelů ve třídě B nese větší riziko, jelikož operuje s větším množstvím nebezpečných látek. Od rozdělení do tříd A nebo B se odvíjí i povinnosti provozovatelů. K 31. 3. 2008 pod literu zákona o prevenci závažných havárií spadalo 185 provozovatelů, z toho 75 podniků ve třídě A a 110 podniků ve třídě B. Na českém pojistném trhu standardně pojištění odpovědnosti za škodu vzniklou v důsledku závažné havárie nabízejí tyto pojišťovny:

1. Allianz pojišťovna, a.s.
2. Česká pojišťovna, a.s.
3. Kooperativa, pojišťovna, a.s.

I: Počet podniků pojištěných u pojišťoven A, B, C v letech 2003–2008

Počet podniků pojištěných u daných pojišťoven A, B, C			
	A	B	C
2003	-	5	-
2004	19	23	1
2005	22	34	1
2006	39	41	1
2007	42	42	3
2008	44	-	3

Zdroj: upraveno dle SCHWARZ (2008)

Z důvodu povinnosti mlčenlivosti (viz zákon č. 363/2004 Sb., o pojišťovnictví) budou pojišťovny uváděny pod písmeny A, B, C.

Tab. I udává počty provozovatelů pojištěných u jednotlivých pojišťoven během časového rozpětí let 2003–2008. Jak je patrné, pojistný kmen u pojišťoven A i B je srovnatelně velký. Pojišťovna B pravděpodobně zavedla tento produkt dříve, proto získala náskok, pojišťovna A však v průběhu pěti let rozdíl smazala. U pojišťovny C je zjevné, že se tímto typem pojištění zabývá spíše okrajově. Pomlčky nahrazují údaje neposkytnuté uvedenými pojišťovnami.

Plnění pojišťovny se vztahuje na plnění za škodu způsobenou závažnou havárií. Zahrnuje i přímě- řené zachraňovací náklady na omezení škody či

zamezení škodě nebo zmírnění již vzniklých následků. Do výluk spadají stejně jako u jiných odpovědnostních pojištění rizika válečná a působení ionizujícího záření. Vyloučena je ekologická újma⁴, neboť ji nelze vyčíslit a tudíž jen velmi obtížně uhradit pojistitelem (kvantifikace potenciálních škod je základní podmínkou pojistitelnosti rizik). Vyloučena je rovněž škoda vzniklá přímým následkem špatného technického stavu nebo zanedbanou údržbou. Kryta není ani škoda, k níž došlo pozvolným dlouhotrvajícím působením nebezpečných látek⁵. Pojištění se vztahuje pouze na náhle a neočekávaně vzniklou škodu, při níž např. dojde k prasknutí nádoby nebo potrubí, k výbuchu či požáru.

V České republice vládní návrh zákona o předcházení ekologické újmě a o její nápravě a o změně některých zákonů obsahuje v příslušném paragrafu 14 odložení účinnosti povinného finančního zajištění do 1. ledna 2013, tj. až po plánovaném vyhodnocení dostupnosti příslušného finančního zajištění Evropskou komisí, jak uvádí CEA (2009). Tento zákon byl schválen s účinností od 17. 8. 2008 pod č. 167/2008 Sb. Provozovatel je povinen zabezpečit finanční zajištění k náhradě nákladů podle tohoto zákona. Způsob hodnocení rizik, kritéria posuzování dostatečného finančního zajištění a bližší podmínky provádění a způsobu finančního zajištění k provedení preventivních opatření a nápravných opatření stanoví vláda nařízením.

SOUHRN

Z analýzy legislativní situace před zavedením Směrnice č. 2004/35/EC vyplývají tyto závěry:

Řada oblastí problematiky životního prostředí je již dostatečným způsobem regulována. Sem lze zařadit ochranu půdy, staré ekologické zátěže a jejich likvidace, vodní zdroje, ochranu přírody, práci s odpady, nebezpečné látky, čistotu ovzduší, geneticky modifikované organismy, zemědělství a lesní hospodářství, chov ryb a regionální plánování. Nová evropská legislativa je podstatně striktnější než dosavadní postupy. Umožňuje členským zemím zavést přísnější kritéria překračující minimální standardy. Implementace do národních legislativ bude znamenat prolnutí mezi stávajícími zákony a celoevropským přístupem.

Prozíraví provozovatelé a jejich risk manažeři budou hledat možnosti dobrovolného pojištění co nejdříve, aby omezili případné finanční následky environmentální havárie na svůj podnik se zřetelem na to, že jejich odpovědnost za ekologickou újmu a povinnost hrazení nákladů prevence škody a nápravy ekologické újmy nastane ihned s přijetím zákona. Diskutabilní zůstává povinnost environmentálního pojištění.

Předložení nabídky pojistných produktů, které budou kompatibilní s požadavky Směrnice, bude vyžadovat určitý čas. S ohledem na konkurenci na trhu evropských pojistitelů lze očekávat, že se pojistitelé v jednotlivých evropských zemích v úzké spolupráci se zajištěným trhem s touto výzvou vyrovnají v závislosti na tom, v jakém rozsahu a právním rámci budou příslušné orgány veřejné správy implementovat ustanovení Směrnice do národní legislativy.

Nový typ škody a kompenzace nákladů budou znamenat pro pojišťovny i nalezení nových postupů a řízení likvidace škod včetně získání odborníků (*Claims Management*). Bude zejména třeba:

- vyvinout nejlepší praktiky pro zpracování pojistných událostí ku prospěchu životního prostředí, avšak s vyloučením nadbytečných nákladů,

4 Ekologická újma je definována v § 10 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí.

5 Tzv. „gradual pollution“ čili postupné znečištění.

- zjistit, jaké techniky existují pro nápravu ekologické újmy, jež jsou nejúčinnější a nákladově optimální,
- ve výše zmíněné souvislosti zjistit cenu těchto technik, počet organizací, které je provádějí a mají s nimi zkušenosti, zda jsou tyto techniky běžně dosažitelné,
- umožnit pojišťovnám kontrolu nad nárokováním ekologických škod a hrazením nákladů nápravy ekologické újmy,
- nalezení funkčního vztahu mezi pojišťovnami a orgány veřejné správy při likvidaci pojistných událostí,
- vyřešit problém, jak naložit s nároky na náhradu škody, jestliže rozsah škody převyšuje limit sjednaný pojištěním.

Směrnice umožňuje členským zemím hledat nástroje finančního zajištění pro případ platební neschopnosti provozovatelů. Evropská komise má dle CEA (2009) do 30. dubna 2010 předložit zprávu o dostupnosti a podmínkách finančního zajištění a o možnostech provozovatelů získat takové finanční zajištění.

životní prostředí, pojistitel, pojistný trh, environmentální pojištění, pojistitelnost, pojištění odpovědnosti za škodu

Vědecký příspěvek byl zpracován jako součást řešení výzkumného směru 02 výzkumného záměru PEF MZLU v Brně MSM 6215648904 s názvem „Česká ekonomika v procesech integrace a globalizace a vývoj agrárního sektoru a sektoru služeb v nových podmínkách evropského integrovaného trhu“.

LITERATURA

- CEA: *Navigating the Environmental Liability Directive*, April 2009. [online] [cit. květen 2009] Dostupné na: <http://www.cea.eu/uploads/DocumentsLibrary/documents/1240585425_eld-best-practice-guide-update.pdf>
- CEA: *The Environmental Liability Directive: Enhancing Sustainable Insurance Solutions*, February 2008. [online] [cit. únor 2009] Dostupné na: <http://www.cea.eu/uploads/DocumentsLibrary/documents/1203085136_environmental-liability-report.pdf>
- CEA: *White Paper on Insurability of Environmental Liability*, January 2007. [online] [cit. únor 2009] Dostupné na: <<http://www.cea.eu/uploads/DocumentsLibrary/documents/Mail%20-%20CEA%20White%20Paper%20on%20Insurability%20of%20Environmental%20Liability.pdf>>
- GOODSTEIN, E. S., 2008: *Economics and the Environment*. USA: Wiley. 512 s. ISBN 978-0-471-76309-3.
- JANATA, J., 2007: *Pojištění škod na životním prostředí v EU*. In: *Pojistný obzor*, LXXXIV, 10, Praha: ČAP. ISSN 0032-2393.
- KAŠPAROVSKÁ, V., VÁVROVÁ, E., 2007: *Dopady regulace finančních institucí v novém prostředí*. In: *Sborník z mezinárodní vědecké konference Firma a konkurenční prostředí 2007*, sekce Management v novém prostředí, Brno: MSD. ISBN 978-80-86633-85-5.
- PULCHART, V., 2005: *Kapitál a risk management v pojišťovně*. In: *Pojistný obzor* LXXXII, 10, Praha: ČAP. ISSN 0032-2393.
- SCHWARZ, Z., 2008: *Pojištění environmentálních rizik*. [online] [cit. září 2008] Dostupné na: <<http://www.speednet.sk/users/cerco/zbornik/poi2008/pdf/Schwarz.pdf>>
- VAUGHAN, E. J., VAUGHAN, T., 2008: *Fundamentals of Risk and Insurance*. Iowa: Wiley. 643 s. ISBN 978-0-470-08753-4.
- ZIKÁN, V., 2007: *Bílá kniha CEA o pojistitelnosti odpovědnosti za škodu na životním prostředí*. In: *Pojistné rozpravy*, 21, Praha: ČAP. ISSN 0862-6162.
- Zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě a o změně některých zákonů.
- Zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovníctví, ve znění novely č. 39/2004 Sb.
- Zákon č. 353/1999 Sb., o prevenci závažných havárií, ve znění novely č. 59/2006 Sb.

Adresa

Ing. Eva Vávrová, Ph.D., Ústav financí, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno, Česká republika

